

Adrienne Rich (1929–2012)

Poetry was my probe, my way into understanding the world.

I read it for that. I wrote it for that.

– Adrienne Rich

EN POET FORSKARE litteraturkritiker kvinna lesbisk feminist judinna anti-kapitalist medelklass vit amerikan har gått bort. Alla dessa adjektiv använde Adrienne Rich om sig själv. Hon var en av dem som utkristalliserade behovet av den maktanalys vi idag kallar intersektionalitet när ännu begrepp och analys saknades. En minnestecknare beskrev Adrienne Rich som det poetiska svaret på Betty Friedans *The feminist mystique* – en långsökt liknelse som låter Richs feministiska projekt stranda i feminismen som en stelnad metafor för en svunnen tid.

Adrienne Rich delade The National Book Award med Allen Ginsberg 1974, för *Diving into the wreck* (1973), men hon vägrade att acceptera utmärkelsen. Istället tog hon emot den tillsammans de övriga två nominerade kvinnorna, Alice Walker och Audre Lorde. De tre tillkännagav att de tog emot priset å alla kvinnors vägnar. Rich skulle fortsätta att göra politik av prisutdelningar. 1997 vägrade hon att ta emot den amerikanska regeringens förnämsta ut-

märkelse för konstnärer, The National Medal of Arts, med motiveringen att trots att Clintonadministrationen hade förvärrat den ekonomiska och rasifierade orättvisan, och därmed vanhedrat befolkningen, hade de valt att hedra några få utvalda konstnärer.

Men där Allen Ginsberg (1926–1997) omnämns som en av mest respekterade och hyllade amerikanska poeterna i sin generation, och av litteraturkritiker har beskrivits som outtröttlig i sin protest mot censur, imperialistisk politik och förföljelse av de maktlösa, ansågs Richs politiska engagemang snarare påverka hennes poesi negativt.

Utifrån en feministisk ontologi fångar emellertid Rich, som generationspoet, efterkrigstidens unga amerikanska kvinnors utveckling från aningslös ungdom till aktivister i medborgarrörelsen, till vietnamkrigsmotståndare, anti-kapitalister, feminister och lesbiska feminister. Rich stelnade aldrig till en enda bok, eller ett enda tema; att slå sig till ro konstnärligt, intellektuellt eller politiskt var inte hennes väg. Hennes lyrik förvandlade en amerikansk efterkrigstidsgenerations energi och längtan till konst.

Hennes konst nådde liksom Ginsbergs många. Enligt Rich förläggare har poesisamlingarna ensamma sålt i mer än 800 000 exemplar och från debuten 1951 och framöver vann hon flera prestigefyllda priser.

Liksom den andra vågens feminister och lesbiska kastade sig ut i det okända på jakt efter det som de inte socialiserats till att vara eller tro på, kastade också Rich sig ut med pennan och papperet som sällskap. Hon har beskrivit detta sökande som att ibland hamna på en karg och otillgänglig ö, ensam i stormen. Poesin och essäerna sökte det som inte tidigare tänkts eller skrivits och bar fram samtidens dilemman och begär. Hennes poem (och namnet på en lyriksamling) *The dream of a common language* (1978), både beskrev och skrev fram samtidens teorier om kvinnor som kategori med en

gemensam strävan. Poemet har citerats i otaliga texter både som undanglidande utopi om kvinnor som grupp med gemensamma intressen och bild av samtidens radikala lesbiska feminism.

I *The dream of a common language* finns också den starka "Cartographies of Silences" om såriga gränser för det som kan yppas mellan två människor, om tystnaders diffraktioner med rädslor och lögner. Det personliga för Rich var politiskt och poesi en komprimering av metaforer. Det intellektuella, emotionella och politiska arbetet bakom dessa kondenserade metaforer är fortfarande starka när de vecklas ut i essäform. "Cartographies of silences" drabbar som essän "Women and honor: some notes on lying" (i *On lies, secrets, and silence: selected prose 1966–1978* (1979)).

Den första text jag läste av Rich var den epokgörande "Compulsory heterosexuality and lesbian existens" som publicerades första gången 1980. Jag hittade den som särtryck från Onlywomen Press i den feministiska bokhandeln Sisterwrite i Islington, i London 1981. För att verkligen förstå texten var jag tvungen att översätta den. Rich kritiserar i "Compulsory ..." sin samtids feministiska akademikers undersökningar av könskonstruktioner för att de ignorerar den lesbiska feminismens kunskapsproduktion om heterosexualitet som institution knuten till en patriarkal ordning. Att Rich inte stelnade teoretiskt eller intellektuellt visas när essän därefter dök upp i samlingen *Blood, bread and poetry: selected prose 1979–1985* (1986), där hon även inkluderar en korrespondens med redaktörerna till *Power of Desire* som ville inkludera "Compulsory ..." i sin antologi – men hade viss kritik. I denna korrespondens om patriarkatmodellens hierarkisering av förtryck och andra feministiska dilemman i samtiden tog Rich avstånd från tanken att mäns makt över kvinnor är den övergripande regim som styr alla andra maktordningar. Istället diskuteras rashierarkier som en lika mäktig regim. Rasfrågan var

Nekrolog: Adrienne Rich (1929–2012)

ständig närvarande hos Rich. Tillsammans med sin partner, den afroamerikanska poeten Michell Cliff, gav hon under många år ut tidskriften *Sinister Wisdom*.

Rich strävade efter ett samhälle utan dominansförhållanden och banade väg för både queerteori och intersektionalitetsanalyser i sitt arbete med att avtäcka maktordning efter maktordning. Hon skrev, som många modernistkvinnor som föregått hennes eget skrivande, sitt liv och sin tids dilemman, begär och våndor.

Den poesin ljuder ännu när poeten nu tystnat.

PIA LASKAR